



NOTA OKAN VOOR DE VLAAMSE REGERING

Inleiding: OKAN-beleidsaanbevelingen

In de beleidsnota Onderwijs van Minister Weyts staat over OKAN: " Omdat snelle taalverwerving voor anderstalige nieuwkomers belangrijk is, behoud ik de OKAN-werking"

Daarnaast is er volgend citaat uit het antwoord van minister Weyts op een parlementaire vraag naar de klachten van 27 directeurs van het secundair onderwijs. Deze vraag werd gesteld in de onderwijscommissie van 5 maart 2020. "Het is ook een opportuniteit om ervoor te zorgen dat de werkingsbudgetten en de omkadering van de schoolbesturen nauwer aansluiten bij de administratieve eenheden en de leerlingen die de middelen genereren. Dat is een puntje van kritiek. We vinden namelijk dat, net als de werkingsmiddelen, ook de omkadering moet worden aangewend in functie van de leerling en de leraar in de klas en in de school." ⁹

Uit een aantal belangrijke onderzoeken en het rapport van het UNHCR, IOM en UNICEF blijkt dat er op een aantal vlakken nog geïnvesteerd moet worden in OKAN en vervolgcoaching.

Hierna een korte opsomming van de huidige knelpunten:

- Er zijn onvoldoende middelen voor OKAN (te weinig leerkrachten, te weinig materiaal, verouderde gebouwen, ...)
- Er is onvoldoende ondersteuning van de leerkrachten in OKAN.
- De duur van het onthaalonderwijs is niet aangepast aan de noden van vele anderstalige nieuwkomers (nu: 1 jaar verlengbaar met 6 maanden)
- Er is ook een groot gebrek aan vlotte psychosociale ondersteuning voor de vele kinderen die in België aankomen met een aanzienlijk trauma. Vele anderstalige nieuwkomers voelen zich nog steeds zeer eenzaam op school.

Uit de bevraging van het personeel in de OKANscholen blijkt ook dat:

- sommige scholen de TADDers niet laten terugkomen omdat ze deze niet willen benoemen door de onzekerheid over het leerlingenaantal in de OKANscholen.
- De continue in- en uitstroom van leerlingen van de leerkracht een grote flexibiliteit vraagt.

- De niveauverschillen binnen één klas soms zo groot zijn dat één leerkracht elke leerling onmogelijk gelijke aandacht en opvolging kan geven. Bij de instapklassen is het inzetten van 2 leerkrachten geen overbodige luxe.
- Leerkrachten vragen om betere traumagespecialiseerde leerlingbegeleiding. Ik citeer een leerkracht: “ In elke OKANschool zou een voltijds werkende psycholoog moeten aanwezig zijn.”
- Leerlingbegeleiders hekelen de traagheid om tot begeleiding te komen via het CLB.

Vele leerlingen zijn niet klaar om vanaf de eerste dag, een hele dag in een klas te

Nadat ik als onderwijsmedewerkster bij Vluchtelingenwerk Vlaanderen in enkele OKANscholen van elke koepel ben gaan meehelpen, vroegen die OKANscholen¹ me om een gesprekstafel te organiseren met hen en hun directe partners voor een verkennend overleg over knelpunten, goede praktijken en mogelijkheden. Het doel was om vanuit deze gesprekstafel een aanzet te geven om samen met de betrokken partners aan bepaalde knelpunten te werken. Deze gesprekstafel had plaats op 3 maart 2020. Uit dit gesprek volgden volgende punten die een mogelijke basis kunnen vormen voor de uitvoering van de Vlaamse beleidsnota's en actieplannen wat betreft Onderwijs.

DE SITUATIE VAN OKAN IN VLAANDEREN

Hoewel het zeer moeilijk is om een correct beeld te krijgen van de exacte situatie in OKAN in Vlaanderen, geven we hierbij toch een korte situatieschets.

Op 1 januari 2020 waren er 4773 anderstalige nieuwkomers in het secundair onderwijs, verdeeld over 90 vestigingen t.o.v. 2325 op 1 januari 2015 verdeeld over 49 vestigingen¹. De verwachtingen zijn dat deze groep zal blijven toenemen in het Vlaams Gewest, wat zeker bijkomende middelen zal vereisen. Daarbij dient ook opgemerkt te worden dat in vele CLW's, BSO-, dBSO- scholen, nog heel wat anderstalige leerlingen zitten die nog steeds Nederlands leren en dus eigenlijk ook onder de noemer van anderstalige nieuwkomer zouden moeten gerekend worden ondanks het feit dat ze aan de wettelijke voorwaarden ervoor niet voldoen. Zo zijn in het CLW Sint-Pieters-Woluwe 70% van de leerlingen anderstalige nieuwkomers die nog Nederlands leren maar niet meer als OKAN zijn geregistreerd omdat heel wat onder hen niet meer voldoen aan de officiële voorwaarden voor OKAN (vb. ze zijn meerderjarig, ze zijn al langer dan 1 jaar in België, ...) waardoor het aantal officiële OKAN jongeren daar totaal niet de lading dekt. Al deze jongeren krijgen echter ook aangepaste lessen en taalondersteuning.

Uit het actie-onderzoek 16-18 jarige nieuwkomers³ blijkt dat zowel de doorstroom vanuit de onthaalklas naar de reguliere klas als de opvang in de reguliere klas en de aansluiting op andere opleidingsstructuren of de werkvloer uiterst moeizaam verlopen. Een goede opvolging en een 'warme overdracht' van deze oudere groep nieuwkomers is problematisch. Aan de basis hiervan ligt een complexe en veelzijdige oorzaak die verder gaat dan puur cognitieve vaardigheden of de kennis van het Nederlands (Sterckx & Gysen, 2006). Er spelen vele factoren een rol zoals de moeilijke socio-economische situatie en financiële onzekerheid van vele gezinnen, het wachten op een verblijfsstatuut, de negatieve stereotypen verbonden aan migratie, alsook het verwerken van traumatische ervaringen of het omgaan met verlies van dierbaren zijn factoren die de integratie van nieuwkomers in het onderwijs en de maatschappij kunnen bemoeilijken.

Het aanbevelingsrapport over OKAN Van Vluchtelingenwerk Vlaanderen kaart de nood aan van gespecialiseerde psychosociale steun alsook intensieve begeleiding en het gebrek eraan. De

voogden wijzen ook steeds opnieuw op de moeilijke toegang tot de geestelijke gezondheidszorg, het gebrek aan specialisatie en aan aangepaste hulp.

Daarnaast signaleert het Platform kinderen op de vlucht dat de migratieweg steeds gewelddadiger wordt. Dat heeft enorme gevolgen. De grote groep Eritrese en Soedanese jongeren bv. zijn langs Libië gepasseerd en hebben vreselijke dingen, die ons bevattingvermogen overstijgen, meegemaakt. Ook de andere vluchtelingenjongeren maken heel wat gruwel mee op hun soms jarenlange vluchttraject.

Uit het vorige blijkt dat er meer aandacht moet zijn voor de socio-emotionele situatie van de jongeren. Sommige jongeren bevinden zich in een precare verblijfssituatie, krijgen negatieve beslissingen. Solentra wijst erop dat het wachten op het statuut zodanig veel angst creëert dat deze pathologisch kan worden. Deze problematiek weegt ook door op het klasgebeuren, wat een uitdaging betekent voor de betrokken leerkrachten.

De scholen stellen ook vast dat sommige jongeren niet voldoende begeleid worden en dat baart hen zorgen. Zo vertelt een school dat wanneer je de jongeren zou vragen wat hen het meeste stress bezorgt, het antwoord vaak OCMW en de gemeente zou zijn. Het is vaak nodig om de jongere te vergezellen om te zorgen dat het nodige gebeurt.”⁴

Door de superdiverse samenstelling van de schoolpopulatie in OKAN en vele vervolgscholen in het Vlaams Gewest, is er nood aan een breed gamma betaalbare en gevormde tolken/taalhulpen. Indien we jongeren vanaf hun start in onderwijs goed willen begeleiden en wegwijzen maken in de schoolloopbaan is de beschikbaarheid van tolken cruciaal. We zien ook dat de schoolse vertraging in alle onderwijsniveaus voor deze groep anderstaligen dubbel zo hoog is dan bij de Nederlandstalige leerlingen. Ook de cijfers over vroegtijdige schooluitval bevestigen een dubbel zo hoog risico op ongekwalificeerde uitstroom uit onderwijs bij de niet-Nederlandstalige leerlingen in Vlaanderen. Het percentage vroegtijdige schoolverlaters ligt bij anderstaligen ongeveer 3 keer zo hoog als bij leerlingen die thuis overwegend Nederlands spreken (24,7% versus 8,2 % in 2016-2017).⁷

Zowel de anderstalige leerling als de school hebben baat bij een goed oudercontact, duidelijke communicatie met leerlingbegeleiding en leerkrachten. Daarom willen scholen meer kunnen gebruik maken van tolken. Uit cijfers van AGODI¹ blijkt dat er in Vlaanderen 4773 anderstalige nieuwkomers zijn in het secundair onderwijs op een totaal leerlingenaantal van 427456. In het basisonderwijs is er voor 3802 anderstalige nieuwkomers ondersteuning aangevraagd in 2018-2019. Het totaal aantal ingeschreven leerlingen in het basisonderwijs in datzelfde schooljaar bedraagt 731634.

Hierna volgt een kort overzicht van de situatie voor OKAN in Vlaanderen. De Brusselse OKAN-scholen hebben 284 leerlingen, de Antwerpse OKAN-scholen in februari 2020 1679 leerlingen waarvan een groot deel in de Da Vincischool zitten. In Gent liepen 326 OKAN-leerlingen school in 2018.

Dus minstens 4773 leerlingen hebben in Vlaanderen regelmatig een tolk nodig, minstens 4 maal per jaar per leerling. Dat is het absolute minimum voor intake en oriëntatie. Indien er psychosociale problemen (vb. door trauma) optreden is de aanwezigheid van een tolk onontbeerlijk. Ook de andere scholen in centrumsteden in Vlaanderen hebben meermaals per jaar nood aan tolken voor meerdere leerlingen. Exacte cijfers over het aantal tolkuren zijn spijtig genoeg niet voor handen in de scholen. Ze geven enkel aan dat de tolken te duur zijn voor hun budget.

1. WAT GOED WERKT IN OKAN VLAANDEREN BREED

- Het OKAN-team slaagt er redelijk goed in om een veilige leersituatie te creëren bij de meeste van onze leerlingen zodat ze graag naar school komen.
- Gemotiveerd en flexibel team, goede samenwerking tussen de collega's (Multi-getalenteerd), collegialiteit.
- OKAN Vlaanderen Breed is goed gestart met netwerk van de scholen.
- Dankbaarheid van de leerlingen en hun ouders/voogden.

2. KNELPUNTEN IN OKAN AANGEGEVEN DOOR HET VLAAMS WERKVELD.

2.A. PSYCHOSOCIALE BEGELEIDING EN ZORG

- Als blijkt dat een leerling speciale begeleiding nodig heeft of thuishoort in het BUSO, duurt het vaak erg lang alvorens er effectief iets (concreet) gebeurt. Leerlingen moeten sneller een beroep kunnen doen op de begeleiding die ze nodig hebben en ze moeten sneller kunnen doorstromen naar de opleidingsvorm die voor hen het meest geschikt is. Dus hier ontbreekt ook de gepaste begeleiding voor jongeren die speciale ondersteuning nodig hebben.
- Het CLB heeft onvoldoende tijd en middelen om leerlingen met leerproblemen/mentale beperkingen/ gedragsmoeilijkheden in OKAN snel begeleiding op maat te geven. Het op zoek gaan naar alternatieve kanalen zoals JAC, TEJO, Solentra, enz. vraagt nog te veel tijd van het OKAN-team. Is de pop-up JACwerking⁶ ook voor de OKANscholen voorzien?
- Sommige CLB's gaan ervan uit dat leerlingen niet kunnen getest worden op leerstoornissen zolang ze de Nederlandse taal niet kennen. Dit leidt ertoe dat ook leerlingen met, bijvoorbeeld, zwaar autisme in OKAN terecht komen, zonder dat ze begeleiding op maat krijgen. OKAN-leerkrachten zijn onvoldoende gekwalificeerd om leerlingen met zulke problematieken te begeleiden.
- Er is dus nood aan snellere specifieke begeleiding voor deze kwetsbare groep anderstalige nieuwkomers. Wanneer de gemotiveerde OKANleerkrachten aangeven dat er een probleem is, dan is de absolute grens bereikt.
- Er is blijvend nood aan professionalisering van leerkrachten in verband met zorg en psychosociaal welzijn in OKAN. Deze continue begeleiding over de omgang met gedragsproblemen, traumaverwerking en interculturele vaardigheden is permanent nodig in OKAN omdat er in OKAN een frequente leerkrachtwissel plaats heeft.

- Vele anderstalige nieuwkomers hebben een beperkt of helemaal geen netwerk waardoor ze tijdens en na hun OKANperiode sterk op de OKANleerkrachten terugvallen. Nood aan meer inzet op relevante ondersteuningspartners en nieuwe netwerken.
- Leerkrachten vragen om betere traumagespecialiseerde leerlingbegeleiding. Ik citeer een leerkracht: “ In elke OKANSchool zou een voltijds werkende psycholoog moeten aanwezig zijn.” OKANScholen zouden ook hulpverleners direct moeten kunnen aanspreken zoals logopedisten, psychologen, ergotherapeuten.
- De ondersteuningsmiddelen komen vaak niet op de plaats waar de leerling zit. OKANmiddelen moeten ook bij OKAN'ers en ex-OKAN'ers gaan in praktijk.

2.B. PEDAGOGISCHE ORGANISATIE

- in OKAN blijven de vele personeelwissels in functie van het leerlingenaantal een probleem omdat hierdoor heel wat competentie niet kan geborgd worden.
- De niveauverschillen binnen één klas soms zo groot zijn dat één leerkracht elke leerling onmogelijk gelijke aandacht en opvolging kan geven. Bij de instapklassen is het inzetten van 2 leerkrachten geen overbodige luxe.
- Onvoorspelbaarheid door continue in- en uitstroom van leerlingen waardoor overweldigende flexibiliteit is.
- Instroom van analfabete jongeren bemoeilijkt de werking, aangezien zij vaak zeer individuele begeleiding nodig hebben die praktisch moeilijk haalbaar is wegens tekort aan lesuren en grootte van de klasgroepen
- Vele richtingen in de OKANScholen zitten tijdens het schooljaar zo vol dat de leerlingen die klaar zijn voor vervolgonderwijs niet kunnen doorstromen, waardoor de motivatie van deze leerlingen daalt en waardoor ze efficiënte schooltijd verliezen.
- Het is niet evident om het hele jaar door leerkrachten aan te werven om de OKAN-werking goed te laten draaien.
- Er is een gemis aan overkoepelende standaardleerlijnen in bv. een duidelijke boomstructuur. Zodat wanneer een leerling moet veranderen van OKANSchool er een uniforme doorstroming kan gegarandeerd worden.

2.C. INFRASTRUCTUUR/ MIDDELEN

- Tekort aan rust die zo belangrijk is voor het welbevinden van OKANleerlingen omwille van traumaproblematiek, door verouderde gebouwen, plaatsgebrek, veel lawaai.
- OKAN heeft zoveel nood aan visuele ondersteuning, materiaal en interactie waardoor er een grote nood is aan voldoende en aangepast ICT-materiaal zoals performante WIFI, beamers of Smartbords, goede geluidsinstallaties, computers/laptops/tablets.
- Middelen voor tolken: Dringend nood aan gratis tolken vanuit overheid of organisatie van een gratis tolkenpool voor scholen financieel ondersteund door overheid. Tolken: zijn zeer duur geworden, komt uit ons eigen budget. Nood aan gratis tolkendiensten, uurtarief (48 uur/per uur), komt uit de middelen van OKAN, dus niet meer haalbaar.
- Extra muros-activiteiten realiseren zijn absoluut noodzakelijk in het kader van sociale integratie. Voldoende, forfaitaire en automatische bijdragen vanuit het beleid zijn hiervoor zeker welkom.

3. AANBEVELINGEN VANUIT OKAN VLAANDEREN BREED

3.1 TOLKEN

Vanuit OKAN bevelen we sterk de vorming van een gratis of goedkopere en meer toegankelijke tolkenpool aan die specifiek inzetbaar is voor de OKAN-scholen. De OKAN-scholen hebben grote nood aan tolken gezien de vaak ernstige problematiek die moet kunnen besproken worden. .

3.2 SAMENWERKING CLB

- Vanuit de nood aan snelle en specifieke traumagerichte ondersteuning van OKAN-leerlingen willen we de oprichting van een "Taskforce OKAN" binnen het CLB aanbevelen. Deze taskforce bestaat dan uit medewerkers gespecialiseerd in trauma – en gedragsproblematiek die ook sneller inzetbaar zijn bij crisismomenten in OKAN. Want wanneer OKAN aangeeft dat het crisis is, is de absolute grens bereikt en moet er snel overgenomen worden, want OKAN doet zoveel mogelijk zelf.
- Het oprichten van een lokaal netwerk van actoren in de psychosociale begeleiding.
- Begeleiding op maat voor Okanners met beperkingen zoals autisme, Dyslexie, fysische beperkingen. Kan er binnen het ondersteuningsnetwerk ook een groep meertalige ondersteuners worden ingezet? Of met een externe partner deze begeleiding opstarten?
- Samenwerken en expertise uitwisselen tussen CLB en OKAN.

3.3 MIDDELEN

We bevelen aan om meer middelen in te zetten op de plaats waar de leerling zit, desnoods gedurende de volledige schoolloopbaan. Dat middelen gegenereerd door OKAN ook bij de OKANleerling terechtkomt. We vragen meer controle daarop van de onderwijsdiensten als AGODI en schoolinspectie.

3.4 EXPERTISECENTRUM

Creatie van een Expertisecentrum OKAN als ondersteuning voor onderwijs aan nieuwkomers. Dit centrum kan een uitkomst bieden bij vragen over onder meer het organiseren en inrichten van onderwijs aan anderstalige nieuwkomers, wet- en regelgeving, financiering, de onderwijspraktijk.

Het biedt een platform om ook materiaal en expertise te delen. Het biedt informatie over lokale netwerken zodat partners ook snel met elkaar in overleg kunnen gaan. Er kunnen gemeenschappelijk strategieën uitgewerkt worden en de zorg kan beter georganiseerd worden.

Dit expertisecentrum bestaat uit twee delen: een deel voor anderstalige nieuwkomers in basisonderwijs en een deel voor OKAN en vervolgonderwijs. (cf. LOWAN)¹⁰

3.5 LERARENPOOL OKAN UITBREIDEN VIA EEN LERARENPLATFORM OKAN

Om flexibel te kunnen inspelen op de wisselende aantallen OKAN-leerlingen en de behoefte aan leraren in OKAN, bevelen we aan om een lerarenplatform te creëren voor OKAN. Hierdoor is er meer zekerheid voor alle partijen nl. de leerkrachten én de OKAN-scholen wat betreft werkgelegenheid en beschikbaarheid van de nodige leerkrachten.

3.6 VISUALISATIE MATERIAAL EN RUIMTE

- Omdat OKANonderwijs sterk met visualiserende middelen moet werken, is de aanwezigheid van ICT materiaal zoals beamers, Pc's en zelfs tablets geen overbodige luxe en dus adviseren we om vanuit de overheid die middelen als minimale uitrusting in OKANscholen te voorzien.

-Vele gebouwen waarin OKAN functioneert, zouden vernieuwing kunnen gebruiken, zeker wat betreft het creëren van voldoende ruimte, waar de OKAN-leerlingen de rust kunnen vinden die zo cruciaal is voor hun welbevinden en leerproces. Ruimte is zeer belangrijk voor OKAN-leerlingen om tot rust te kunnen komen.

3.7 AFSTEMMING ONTWIKKELINGSDOELEN OKAN OP LAAGGELETTERDEN.

We bevelen een overkoepelende afstemming aan van de ontwikkelingsdoelen zodat er een uniforme doorstroom mogelijk is wanneer leerlingen van OKAN-school veranderen over de koepelgrens.

Zorg voor de laagtaalvaardige leerlingen. De ontwikkelingsdoelen houden te weinig rekening met laaggeletterde OKAN'ers

3.8 OKAN-EXPERTISE ONDERSTEUNEN EN DELEN IN VERVOLGSCHOLEN

In vervolgscholen kan de expertise van OKAN-scholen een fantastische meerwaarde zijn voor de vorming van de vele anderstalige leerlingen in onderwijs.

Vervolgcoaches kunnen zeer veel werk verrichten in het vervolgonderwijs, maar moeten daartoe voldoende coaching-vorming en ondersteuning krijgen.

Investeer in het verder begeleiden van de jongeren. In de vervolgschool ontbreekt vaak expertise en capaciteit om hierop in te zetten.

3.9 INZETTEN OP TRAUMA- EN CULTUURSENSITIEVE OPLEIDINGEN SOCIAAL WERK, ORTHOPEDAGOGIE, LOGOPEDIE EN LERAREN.

Om tot een goede ondersteuning van anderstalige nieuwkomers in de hele onderwijsloopbaan te komen ervaren we vanuit OKAN de nood aan een aangepast opleidingslandschap. Daarin moet meer ruimte zijn voor een onderzoekstraject samen met ervaringsdeskundigen op vlak van migratie en vlucht in de opleidingen sociaal werk, orthopedagogie en onderwijs migratie en psychosociale impact ervan. Creëer een breed spectrum aan contactmomenten met de context van migratie in alle facetten inclusief stages bv in OKANscholen, opvangcentra en vrijwilligersorganisaties.

4. AFSTEMMING OPVANG EN SCHOOLNOOD

We pleiten voor de verdeling van de opvangplaatsen in functie van de schoolnood bv. door kinderen onder te brengen in LOI's in de buurt van de nodige school.

Vermijd verplaatsingen van OKANleerlingen over de taalgrens en tijdens het schooljaar.

BIBLIOGRAFIE

1. Agodi-rapport: Cijferrapport AN SO januari 2020. Te raadplegen op: https://www.agodi.be/sites/default/files/atoms/files/Overzicht_AN_SO_cijferrapportenJanuari2020_website.xlsx
2. Uit Presentatie van Platform Kinderen op de vlucht voor Projet MENA 2016-2018 de la Fédération des CPAS Bruxellois. 2 février 2017, 1ère journée de formation
3. Geïntegreerd eindrapport Actie-onderzoek 16- tot 18-jarige nieuwkomers uit derde landen

4. Werktekst Jong en nieuw in Brussel VGC (november 2019)
5. Vluchtelingenwerk (2019). ALS JOUW KIND MOET VLUCHTEN, WIL JE OOK DAT IEMAND VOOR HEM ZORGT. Naar een betere bescherming van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen en een betere ondersteuning van hun vrijwillige voogden . Te raadplegen op:https://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/finaal_rapport_niet-begeleide_minderjarige_vreemdelingen.pdf
6. VGC, BELEIDSVERKLARING 2019-2020. ZITTING 2019-2020 13 SEPTEMBER 2019
7. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nl/samen-tegen-schooluitval/vroegtijdig-schoolverlaten/risicofactoren-en-kenmerken#risico> Geraadpleegd op 6 maart 2020
8. Geraadpleegd op 5 maart 2020: https://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAZfc/notoolbar.htm?document=LP-Publiek%2FPubliek_Inschrijvingen_leerplicht.qvw&host=PubliekQVS%40cwv100163&anonymous=true
9. <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1373378/verslag/1378105>
Geraadpleegd op 5 maart 2020
10. <http://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2014/08/Folder-LOWAN.pdf> geraadpleegd op 3 maart 2020